

Vergaderjaar 2000–2001

27 157

Vuurwerkkramp Enschede

Nr. 23

BRIEF VAN DE MINISTER VAN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 19 april 2001

1. Inleiding

Sinds de vuurwerkkramp heb ik u, middels de voortgangsrapportages van mijn ambtgenoot van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, periodiek geïnformeerd over het strafrechtelijk onderzoek dat is verricht naar de vuurwerkkramp. Zoals aangegeven in de beantwoording van de vragen die zijn gesteld naar aanleiding van de rapportages en het kabinetsstandpunt, doe ik u hierbij een overzicht toekomen van het verloop van het strafrechtelijk onderzoek, de huidige stand van zaken alsmede van de vervolgingsbeslissingen die het Openbaar Ministerie tot nu toe heeft genomen. In verband met het belang van de opsporing en vervolging ben ik terughoudend met het verstrekken van informatie omtrent (deel)onderzoeken die nog in volle gang zijn.

Heden zal door vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie te Almelo en het regiokorps Twente een persconferentie worden geven over de resultaten van het onderzoek, waarbij tevens vertegenwoordigers van de slachtoffers van de vuurwerkkramp zullen worden geïnformeerd.

2. Het strafrechtelijk onderzoek

2.1 Algemeen

Het strafrechtelijk onderzoek naar de vuurwerkkramp is op 14 mei gestart met de vorming van een zogenaamd Regionaal Bijstandsteam (RBT). In dit team heeft een groot aantal (bijzondere) opsporingsinstanties geparticipeerd. In de eerste weken na de vuurwerkkramp heeft het RBT een bezetting gehad van tegen de 100 personen. Dit aantal is in de loop van de tijd geleidelijk afgebouwd tot een huidige bezetting van ongeveer 35 opsporingsambtenaren.

Het onderzoek naar het ontstaan van de eerste brand is nog in volle gang.

Na afronding van het strafrechtelijk onderzoek zal een ondersteunend team van bescheiden omvang bij de politie beschikbaar blijven ten behoeve van de beantwoording van vragen die in het kader van de strafrechtelijke procedures rijzen.

2.2 Inhoudelijke opzet

Kort na de formering van het RBT is een plan van aanpak opgesteld, waarin vier vragen centraal zijn gesteld:

- Hoe is de eerste brand op het bedrijfsterrein van SE Fireworks ontstaan?
- Via welke stappen heeft de brand zich kunnen ontwikkelen tot de uiteindelijke omvang?
- Welke oorzaken hebben ten grondslag gelegen aan de kracht van de (laatste) ontploffing(en)?
- Hoe heeft de overheid gehandeld in het kader van de vergunningverlening en de controle op de naleving van de vergunningvoorschriften?

Het strafrechtelijk onderzoek is gesplitst in vier deelprojecten:

- Technisch onderzoek
- Financieel/economisch onderzoek
- Tactisch onderzoek
- Bestuurlijk/milieu-onderzoek

2.3 Verloop en stand van zaken deelprojecten

2.3.1 Technisch onderzoek

In het kader van het technisch onderzoek is onderzoek gedaan naar de toedracht en de volgorde van de gebeurtenissen op 13 mei 2000. Centraal heeft daarin gestaan het onderzoek van de sporen die zijn aangetroffen op en rondom het bedrijfsterrein van SE Fireworks. Gedurende vier weken na de ramp hebben onderzoekers van de technische recherche en het Samenwerkingsverband Forensisch Onderzoek Bomexplosies (SFOB) sporen verzameld.

De verzamelde sporen zijn onderzocht door het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) in samenwerking met TNO. Voorts is specifiek met het oog op de vraag of explosieven aanwezig zijn geweest op het bedrijfsterrein het Forensic Explosives Laboratory te Kent (Engeland) ingeschakeld. Voorts is in het kader van het technisch onderzoeksproject begin 2001 onderzoek gedaan naar de classificatie van het vuurwerk. Dit onderzoek is door het NFI in samenwerking met het Duitse Bundesanstalt für Materialforschung und -prüfung (BAM) uitgevoerd.

De bevindingen van het technisch onderzoek zijn weergegeven in deelrapport A, deel III, hoofdstuk 3 van de Commissie Onderzoek Vuurwerkram্প (COV).

2.3.2 Het financieel/economisch onderzoek

In het kader van het financieel/economisch onderzoek staat centraal de administratieve reconstructie van het op 13 mei 2000 op het bedrijfsterrein van SE Fireworks aanwezige vuurwerk (soorten en hoeveelheden). Aangezien het overgrote deel van de administratie van SE Fireworks als gevolg van de explosies op 13 mei 2000 is vernietigd, heeft deze reconstructie plaats moeten vinden aan de hand van bescheiden van leveranciers en afnemers in binnen en buitenland. Het aantal rechtshulpverzoeken betreffende bedrijven in het buitenland, bedraagt meer dan

150. Het leeuwendeel van die rechtshulpverzoeken is afgerond. Aan het rechtshulp verzoek aan China is, alle diplomatieke inspanningen ten spijt, nog geen gevolg gegeven. Dit valt met name te betreuren, omdat uitvoering van het verzoek meer inzicht zou kunnen verschaffen in de wijze waarop in China vuurwerk pleegt te worden geclassificeerd, in wiens opdracht zulks geschiedt, en in hoeverre de afnemer S.E. Fireworks derhalve van verkeerde classificaties op de hoogte was, of had kunnen zijn.

In Nederland zijn ruim 1100 bevelen tot uitlevering van stukken gedaan. Dit traject is succesvol afgerond: thans bestaat een betrouwbaar beeld van de hoeveelheden en soorten vuurwerk die op 13 mei aanwezig zijn geweest.

Een combinatie van gegevens uit de technische, financieel/economische en tactische onderzoeken levert het volgende beeld op:

Op 13 mei 2000 was ongeveer 169 500 kg vuurwerk aanwezig, terwijl vergunning was verleend voor 150 000 kg van de classificatie 1.4, dan wel 136 000 kg van de classificatie 1.4 in combinatie met 2000 kg van de classificatie 1.3 (alles inclusief verpakking). Volgens de classificatietesten was de verdeling over de classificaties als volgt:

- 9% van classificatie 1.4
- 87% van classificatie 1.3
- 3% van classificatie 1.2
- 1% van 1.1 (de zwaarste classificatie)

2.3.3 Het tactisch onderzoek

2.3.3.1 Opzet en voortgang

In de week na de vuurwerkram্প zijn drie gerechtelijke vooronderzoeken geopend. Twee hadden betrekking op de verdenking van het opzettelijk overtreden van de milieuvoorschriften door de directeurs van SE Fireworks en een gerechtelijk vooronderzoek (GVO) had betrekking op het opzettelijk stichten van brand, dan wel het opzettelijk veroorzaken van een ontploffing door een of meer onbekende personen. De directeurs van SE Fireworks zijn op 19 mei 2000 aangehouden. Op 22 mei 2000 is de voorlopige hechtenis tegen hen bevolen. Op 9 augustus 2000 is de voorlopige hechtenis van de directeurs geschorst, aan welke schorsing een aantal stringente voorwaarden is verbonden.

In het kader van de verdenking van brandstichting is een inwoner van Enschede aangehouden. Hij wordt ervan verdacht betrokken te zijn geweest bij het ontstaan van de eerste brand op het bedrijfsterrein van SE Fireworks. Op 26 januari 2001 is de voorlopige hechtenis verleend. Het onderzoek tegen deze verdachte is nog in volle gang.

2.3.3.2 Resultaten

In het kader van het tactisch onderzoek is getracht een perspectief te ontwikkelen op de gebeurtenissen op 13 mei 2000 aan de hand van getuigenverklaringen en technisch materiaal als foto's, videomateriaal en dergelijke. In de loop van het onderzoek zijn honderden verklaringen van personen opgenomen die zich in de nabijheid van het bedrijfsterrein van SE Fireworks bevonden, toen de ramp zich voltrok. Voorts zijn 2000 mensen benaderd, die bij de ramp gewond zijn geraakt. Van deze groep is met 700 personen persoonlijk gesproken. In de periode van juli tot en met december 2000 is aan het horen van getuigen door acht rechercheurs full time gewerkt.

In totaal zijn ongeveer 350 tips onderzocht. Een aantal daarvan is binnengekomen naar aanleiding van de televisieprogramma's Opsporing

Verzocht en Onder de Loep. Geruchten die betrekking hadden op militaire voertuigen op het bedrijfsterrein en in de straat, in relatie tot het ontstaan van de ramp, zijn ontzenuwd.

In totaal zijn 500 autowrakken onderzocht, die in het rampgebied stonden. Daarbij is ook bekeken of een logische verklaring voor de aanwezigheid van deze auto's in het rampgebied ontbrak. Dit deel van het onderzoek heeft geen strafrechtelijk relevant resultaat opgeleverd.

Het volledige telefoonverkeer in het rampgebied op 13 mei 2000 is in kaart gebracht. Voorts zijn alle meldingen aan de 112-centrales nagetrokken. Het beeldmateriaal dat ter beschikking van de politie is gekomen (waaronder amateurfilms en videobeelden) is uiterst nuttig gebleken bij de reconstructies van de brand en het berekenen van de kracht van de explosies.

Tenslotte is in het tactische deel van het onderzoek natuurlijk uitgebreide aandacht geweest voor de gang van zaken bij SE Fireworks. In dat kader was een van de centrale vragen of op de bewuste dag op het bedrijfsterrein bij SE Fireworks is gewerkt. Naar het zich laat aanzien, is dit niet het geval geweest.

2.3.4 Het bestuurlijk/milieu-onderzoek

Het bestuurlijk/milieu-onderzoek is nagenoeg afgerond. Conform het plan van aanpak is dit onderzoek zeer breed opgezet. In dit kader is de mogelijke strafrechtelijke aansprakelijkheid van de gemeente, de provincie en de brandweer, vroegere Ministers van Defensie, VROM en Justitie (zie paragraaf 3.7.), alsmede (een of meer) medewerker(s) van het bureau Milan aan de orde geweest.

3. Vervolgingsbeslissingen

3.1 De directeurs van SE Fireworks

Op 8 augustus 2000 hebben pro forma-zittingen plaatsgevonden. De voorlopige hechtenis van de beide directeurs is kort daarop geschorst. Op 26 april 2001 zal een zogenaamde regiezitting plaatsvinden bij de rechtbank te Almelo. Alsdan zal duidelijkheid worden verkregen of naar het oordeel van de rechtbank nog nadere onderzoekshandelingen door de rechter-commissaris nodig zullen zijn. De verwachting is gerechtvaardigd dat inhoudelijke behandeling van de strafzaken eerst na de zomer zal plaatsvinden en dat de procedure in eerste aanleg niet voor het laatste kwartaal van 2001 zal zijn afgerond. De tenlasteleggingen behelzen de verdenking van het feitelijk leiding geven aan overtreding door SE Fireworks van de

- artikelen 18.18 en 8.1 lid 1 onder b Wet Milieubeheer (vergunningvoorschriften en uitbreiden/wijzigen inrichting zonder vergunning),
- artikel 2 Wet milieugevaarlijke stoffen (gevaarstelling als gevolg van bedrijfsmatige opslag vuurwerk zonder adequate veiligheidsmaatregelen),
- artikel 158 aanhef en ten derde Wetboek van Strafrecht (schuld aan brand en/of ontploffingen),
- artikel 3 Vuurwerkbesluit Wet milieugevaarlijke stoffen (afleveren vuurwerk aan particulieren, dat niet aan voldoet aan de vereisten),
- artikel 8 Vuurwerkbesluit Wet milieugevaarlijke stoffen (afleveren vuurwerk aan particulieren op niet toegestane dagen),
- artikel 9 Vuurwerkbesluit Wet milieugevaarlijke stoffen (afleveren vuurwerk aan particulieren vanuit ruimte, die niet voldoet aan de relevante vergunningvoorschriften).

Tevens is een tweetal subsidiaire feiten toegevoegd, waaronder feitelijk leidinggeven aan dood door schuld (artikel 307 Wetboek van Strafrecht).

De feiten betreffende het afleveren van vuurwerk aan particulieren zijn op de tenlasteleggingen opgenomen, omdat daarmee geïllustreerd wordt in welke «cultuur» de bedrijfsvoering plaatsvond.

3.2 Verdachte terzake van brandstichting.

Op 27 april a.s. zal de pro forma zitting plaatsvinden op een tenlastelegging conform aan die, als bedoeld in het bevel tweede verlenging gevangenhouding (opzettelijke brandstichting). Het onderzoek is in volle gang. Inhoudelijke behandeling van de strafzaak zal zeker nog enige maanden op zich laten wachten.

3.3 De provincie Overijssel

Uit het onderzoek is niet gebleken van indicaties, die wijzen in de richting van betrokkenheid van de provincie bij enig strafbaar feit.

3.4 De brandweer

Het handelen van de brandweer op 13 mei 2000 is uitgebreid voorwerp van onderzoek geweest. Met name is in dit verband gekeken naar de artikelen 158 Sr (schuld aan een of meer ontploffingen en/of branden) en/of 307 Sr (dood door schuld). Op basis van de bevindingen uit het onderzoek heeft het openbaar ministerie geconcludeerd dat noch de leiding van de brandweer noch een of meer individuele brandweerfunctionarissen een strafrechtelijk verwijt valt te maken met betrekking tot het overlijden van de 22 slachtoffers (inclusief de vier brandweerfunctionarissen).

3.5 De gemeente Enschede

Zoals bekend heeft de Hoge Raad in het zogenoemde Pikmeer II-arrest criteria gegeven voor de vervolgbaarheid van decentrale overheden. De gedragingen van een dergelijk openbaar lichaam zijn, zoals de Hoge Raad in een kernoverweging in dit arrest heeft aangegeven, niet vervolgbaar als zij «naar haar aard en gelet op het wettelijk systeem rechtens niet anders dan door bestuursfunctionarissen kunnen worden verricht in het kader van de uitvoering van de aan het openbaar lichaam opgedragen bestuurstaak, zodat uitgesloten is dat derden in zoverre op gelijke voet als het openbaar lichaam aan het maatschappelijk verkeer deelnemen».

Het openbaar ministerie heeft in het licht van dit arrest bepalend geacht, dat het verwijt dat de gemeente Enschede kan worden gemaakt naar zijn aard een verwijt is van bestuurlijk te kort schieten. Het gaat hier immers om de plicht tot het voeren van een deugdelijk vergunningenbeleid, het uitoefenen van adequaat toezicht op de naleving en het daadwerkelijk handhaven van wet- en regelgeving. Dit zijn bestuurstaken die «naar hun aard en gelet op het wettelijk systeem» aan het bevoegde openbaar lichaam zijn voorbehouden. Hieruit volgt dat nalatigheid van een openbaar lichaam bij de uitoefening van de «exclusieve» bestuurlijk taak niet tot vervolging kan leiden. De gemeente is dan ook niet vervolgbaar voor de betrokkenheid bij de ramp.

3.6 De ambtenaren van de gemeente Enschede belast met het toezicht

In het kader van het onderzoek naar de rol van de gemeente is tevens aan de orde gekomen de rol van twee bij de Bouw- en Milieudienst van de

gemeente werkzame ambtenaren, die met het toezicht op de naleving van de vergunningen waren belast. Het handelen en nalaten van deze ambtenaren in het kader van het aan hen opgedragen toezicht is zozeer verweven met het kaderstellend handelen en nalaten van de gemeente Enschede ten aanzien van de vergunningverlening, het stellen van voorwaarden en de waarborging van de naleving van die voorwaarden, dat een vervolging van hen, mede in het licht van de beide Pikmeer-arresten, niet in de rede ligt. Van handelen of nalaten door deze ambtenaren, waarmee zij zich zodanig buiten de door de gemeente gestelde grenzen hebben begeven, dat hen daarvan een individueel strafrechtelijk verwijt zou moeten worden gemaakt, is het Openbaar Ministerie niet gebleken.

Het strafrechtelijk onderzoek in het kader van de jegens de twee ambtenaren van de Bouw- en Milieudienst gerezen verdenking van het aannemen van steekpenningen (artikel 363 Sr) is nog niet afgerond. In deze zullen in een later stadium afdoeningsbeslissingen volgen.

3.7 Ambtsmisdrijven ministers

Van belang zijn hier de misdrijven van artikel 355, aanhef en onder 4, respectieve artikel 356 WvSr (opzettelijk nalaten uitvoering te geven aan bepalingen van regelgeving, respectievelijk grove schuld ten aanzien van het nalaten daaraan uitvoering te geven). De staat zelf is immers niet vervolgbaar.

Het openbaar ministerie heeft uit het onderzoek geen indicatie gekregen om mij, in verband met de bijzondere procedure van artikel 483 WvSv, te informeren over personen, die ten tijde als hier van belang het ministersambt hebben bekleed.

3.8 Medewerkers bureau Milan

Het separate strafrechtelijk onderzoek naar de betrokkenheid van twee medewerkers van het Bureau Milan bij een of meer strafbare feiten (waaronder die als bedoeld in artikel 363 Sr) is nog niet afgerond. Hierover zullen in een later stadium afdoeningsbeslissingen door het bevoegd gezag, te weten de officier van justitie te Arnhem, genomen worden.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals